

طیب در گردش

نگاهی به مسئولیت خطیر مشاوران در دوران پسا کرونا

دکتر داود حاج خدادادی، دکترای مشاوره

کلیدواژه‌ها: مشاوره، مدرسه، طیب، تجربه، بیمار، شناسایی

بحران همه‌گیری کرونا شرایط ویژه‌ای را به وجود آورد و بسیاری از مشکلات روان‌شناختی و نیز ارتباطی ایجاد یا آشکار شدند. از طرف دیگر هم، دسترسی نداشتن بخش عمده‌ای از جمعیت دانش‌آموزی و خانواده‌ها به مشاور باعث شد که مشکلات ایجادشده، به خوبی حل نشوند و در مجموع، خلل مهمی در امر مشاوره در مدرسه‌ها به وجود آید. مشکلات روان‌شناختی و سازشی دانش‌آموزان در دوران کرونا بسیار بود. از جمله مشکلات مربوط به اضطراب و فشار عصبی و حتی افسردگی و نیز مشکلات ارتباطی با والدین در این دوران افزایش یافت. از طرف دیگر هم، درگیری در فضای مجازی و ارتباط گسترده در شبکه‌های اجتماعی مسائل جدیدی را ایجاد کرد. به آموزش مجازی نیاز داشتیم، اما نظارت درست و مناسب اعمال نشد.

در مجموع، مشکلات با گذر از دوران شدید شیوع کرونا و به خودی خود حل نمی‌شوند و به مداخله جدی‌تری در این امر نیاز است. به خصوص با حضوری شدن مدرسه‌ها و فروکش کردن شیوع ویروس کرونا، این امکان وجود دارد که مداخله‌های مناسبی توسط کارکنان تربیتی مشاوره‌ای در مورد مشکلات مذکور انجام شود.

اما سؤال مهم این است که: «مشاوران مدرسه‌ها در دوران پسا کرونا باید چگونه عمل کنند؟»

نگاه سنتی به مشاور مدرسه این است که در دفتر کار خود حاضر باشد تا کسانی که مشکل دارند، به سراغ او بروند و از او خدماتی دریافت کنند. البته این رویکرد نگاه صرفاً سنتی نیست و از رویکردهای معمول در درمانگاه‌های مشاوره و خدمات روان‌شناختی است. مشاور به دلایلی (بعضاً علمی) عقیده دارد این مراجع است که باید به سراغ مشاور بیاید و حتی لزومی ندارد مشاور پیگیر حضور مراجع در جلسه‌های بعدی مشاوره باشد. این نگاه ممکن است در عرصه بالینی و در مورد افراد بزرگسال صادق باشد، اما در فضای مدرسه و در شرایطی که برخی از دانش‌آموزان هنوز شناخت کافی از مشاوره ندارند و حتی در صورت شناخت از اعتماد لازم برخوردار نیستند و گاهی امکان و مهارت ابراز مشکلاتشان را ندارند، پاسخ‌گو نیست. در واقع با این نگاه، فقط گروه‌های خاصی از مشاوره بهره می‌برند؛ مثلاً دانش‌آموزانی که ابرازگری بالاتری دارند و یا مشکلات شخصی ندارند.

تجربه نشان داده است، در وضعیت فعلی آموزش کشور، پیشرفت تحصیلی برای دانش‌آموزان و خانواده‌ها اولویت بالایی دارد و برای همین، خیلی از مراجعه‌کنندگان که خودشان داوطلب می‌شوند، در خصوص مسائل درسی و آموزشی به مشاور رجوع می‌کنند. از این رو، با توجه به محدودیت زمانی مشاور در مدرسه به دلیل کمبود نیرو، فرصتی برای دانش‌آموزان دارای مشکلات سازشی و ارتباطی ایجاد نمی‌شود.

مشاور به مثابه طیبی دوار

با توجه به توضیحات بالا، اینکه مشاور منتظر مراجعه دانش‌آموزان باشد، تا بتواند به آن‌ها کمک مشاوره‌ای بدهد، رویکرد جامعی نیست و طیف مهمی از دانش‌آموزان دارای مشکلات مهم و جدی، از قلم می‌افتند. رویکرد جایگزین در دوران پسا کرونا می‌تواند مبتنی بر روش «طیب دوار» باشد؛ مفهومی که توسط امیر مؤمنان (ع)، در خصوص توصیف روش تربیتی پیامبر اکرم (ص)، به کار رفته است. در این روش مشاور

به‌طور فعالانه به شناسایی مشکلات دانش‌آموز، ارائه مشاوره و یا خدمات ارجاع به متخصصان می‌پردازد و می‌کوشد خود به سراغ مراجع برود. امام علی (علیه‌السلام)، در خطبه ۱۰۸ «نهج‌البلاغه»، با تشبیه پیامبر اسلام (صلی‌الله‌علیه و آله و سلم) به طیب و پزشکی که با طب خود، سخت به دنبال نیازمندان به طبابت روحی می‌گردد، رسالت آن حضرت را در معالجه روح و جان انسان‌ها بیان می‌کند و می‌فرماید: «طیب دوار بطبه». او پزشک بیماری جهل و طیب اخلاق نکوهدیده و پست است و با طب خویش در سیر و گردش است. کنایه از اینکه وی برای درمان جاهلان و گمراهان تلاش می‌کند و خویش‌تر را بر این امر منصوب و موظف داشته است.

نکته شایان توجه و تأمل این است که پیامبر اسلام (صلی‌الله‌علیه و آله و سلم)، بر خلاف عرف طبیبان و پزشکیانی که با جسم فیزیکی مردم در ارتباط‌اند و در مطب و محل کار خود به انتظار مریض می‌نشینند تا بیماران به آن‌ها مراجعه کنند، خود به سراغ بیماران می‌رود. به بیان دیگر، پیامبر برای رسالتش که درمان بیماری روح و جان مردم است، رسالت فراگیر دارد و این رسالت اقتضای آن را دارد که او به سراغ مردم برود و به دنبال درمان آن‌ها باشد.

ابن ابی الحدید، شارح نهج‌البلاغه، درباره «طیب دوار» می‌گوید: پیامبر (ص) طیبی در گردش است؛ برای اینکه طیبی در گردش دارای تجربه بیشتری است. منظور از در گردش بودن این است که به سراغ بیمار می‌رود؛ چرا که صالحان و خوبان دنبال بیماری‌های جان و دل می‌گردند و معالجه‌اش می‌کنند.

لازم به ذکر است که این نگاه موضوع جدیدی نیست و بسیاری از مشاوران همواره از این رویکرد در مدرسه‌ها استفاده کرده‌اند و به دنبال حل مشکلات دانش‌آموزان به صورت فعالانه بوده‌اند. اما در شرایط کنونی که مدرسه‌ها شرایط کرونا را تجربه کرده‌اند و مدتی محرومیت از خدمات مشاوره حضوری وجود داشته است، این نگاه تأثیر بیشتری دارد. در کنار این نگاه به شناسایی و حل مشکلات و یا ارجاع، مشاوره باید به‌طور جدی در کانون توجه مدرسه‌ها قرار بگیرد، زیرا دانش‌آموزان در تمام دوره‌های تحصیلی نیازهای روزافزونی به مشاوره دارند.

منابع

۱. کولت تی، دولرهد و متیو ای. لمبرگر - ترولاو (۱۳۹۹). نظریه‌های مشاوره مدرسه برای قرن بیست و یک. ترجمه داریوش عظیمی. نشر ارجمند. تهران.
۲. نهج‌البلاغه، ترجمه دشتی.
۳. شرح نهج‌البلاغه، ابن ابی الحدید، ج ۷.